

**Українська школа
в Женеві**

**Світова Федерація Українських
Жіночих Організацій**

**Асоціація “Українки
Швейцарії”**

І Міжнародний круглий стіл “Мій і наш Шевченко”

**Женева
2025**

УДК 821.161.2"18"(092)

Мій і наш Шевченко: збірник матеріалів I Міжнародного круглого столу, що відбувся 23 березня 2025 року онлайн. Женева, 2025. 50 с.

Рекомендовано Освітньою референтурою Світової федерації українських жіночих організацій (СФУЖО) (протокол № 2025/05/10 від 10 травня 2025 року).

Усі права застережено. Відтворювати будь-яку частину цього видання в будь-якій формі та в будь-який спосіб без письмової згоди правовласників заборонено.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

© Освітня референтура СФУЖО

© Асоціація «Українки Швейцарії»

© Українська школа в Женеві

Зміст

Дашевська К. Шевченко творив мову, якою народ починав усвідомлювати себе як нація.....	4
Варенікова О. Шевченкознавчі розвідки Михайла Новицького.....	5
Влах М., Хоминець М. Геосимволіка України у творчості Тараса Шевченка.....	12
Ільченко О. Тема помсти в поезіях Тараса Шевченка.....	14
Куриленко А. Тарас Шевченко та його особисте бачення християнства	19
Мамчур О., Ванда І. Творчість Тараса Шевченка з погляду географічного українознавства і шкільної освіти.....	21
Михайловська О. Містерійність поеми Тараса Шевченка «Великий льох».....	23
Пошивайло-Таулер Н. Глобальний Шевченко: індійське захоплення «Катериною».....	28
Радченко О. Тарас Шевченко: гідність і воля всупереч чужій системі....	31
Ростова-Палладій Н. Шевченко для дітей: три образи великого Кобзаря.....	33
Філінюк В. Творчість Тараса Шевченка як засіб формування ключових компетентностей здобувачів освіти (рефлексія щодо проведення тематичних челенджів).....	34
Шиленко Ю. Сучасний концепт Шевченка в контексті боротьби за незалежність України у ХХІ сторіччі.....	37
Пятківський Р. Тарас Шевченко – архітектор української модерної нації.....	41
Програма І Міжнародного круглого столу «Мій і наш Шевченко”.....	44
Інформація про авторів.....	48

ШЕВЧЕНКО ТВОРИВ МОВУ, ЯКОЮ НАРОД ПОЧИНАВ УСВІДОМЛЮВАТИ СЕБЕ ЯК НАЦІЯ

Для мене велика честь сьогодні відкривати І Міжнародний круглий стіл «Мій і наш Шевченко». Ми зібралися тут не лише заради постаті Тараса Шевченка, яку всі знаємо з підручників, монументів і шкільних вечорів. Ми зібралися, щоб подивитися на нього по-новому.

Шевченко – це не застиглий образ у граніті. Це код нації, який щоразу розшифровується по-новому – залежно від історичного моменту, покоління, і навіть особистого досвіду кожного з нас.

У ті часи, коли у Франції писав Віктор Гюго, в Норвегії – Генрік Ібсен, а в Польщі – Адам Міцкевич, в Україні з'явився свій голос свободи. Але цей голос був особливим: він говорив мовою селян, з болем і гордістю, з гнівом і надією. Шевченко не просто писав вірші – він творив мову, якою народ починав усвідомлювати себе як народ.

Часто кажуть: «Шевченко – це наш Міцкевич». Але Тарас не був і не є менш масштабною постаттю. Шевченко добре відомий за межами України. Його перекладали понад 140 мовами. NASA назвало його іменем кратер на Меркурії. У США – понад 20 пам'ятників, і найбільший відкрив сам президент Ліндон Джонсон у 1964 році.

Для дисидентів радянських часів його «Заповіт» був не просто поезією – а маніфестом. Для воїнів ЗСУ він і досі – як молитва. А для мільйонів українців – нагадування про те, ким ми є.

Він не залишив нам ідеології. Він залишив нам чесну розмову – з собою, з Україною. У ній немає фальші. Тому вона завжди актуальна.

І тому кожен з нас має свого Шевченка. Але коли ми об'єднуємо ці образи, ми отримуємо того єдиного – нашого, спільного.

Тож нехай сьогоднішня розмова буде не лише про минуле, а й про теперішнє й майбутнє. Бо Шевченко – з нами. У слові. У дії. У свободі.

Катерина Дашевська,

заступниця голови асоціації «Українки Швейцарії»

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ МИХАЙЛА НОВИЦЬКОГО

Варенікова О.

На початку ХХ шевченкознавство оформилось в окрему літературознавчу галузь. М. Новицький разом із П. Филиповичем і С. Єфремовим були його фундаторами. Спроба всеохопного аналізу постаті Шевченка була здійснена у численних виданнях та періодичних збірниках, як, наприклад, «Шевченко та його доба». Він припинив своє існування у зв'язку із звинуваченням його авторів у націоналізмі та арештом і фізичним знищенням.

М. Новицький відомий саме як дослідник біографії Т. Шевченка, що разом із творами поета складає своєрідний дуумвірат головних джерел вивчення постаті митця в історії літератури в межах антропоцентричного підходу та методології історизму. Однак варто відзначити, що паралельно вчений досліджує й суто філологічні проблеми текстологічного спрямування (праці «Поема Т. Шевченка «Мар'яна-Черниця», «До тексту Шевченкового «Кобзаря», «Новий автограф Шевченка»), а в подальшому – як член Комітету для видання творів Т.Г. Шевченка при ВАН – бере безпосередню участь у виданні творів поета, причому більшою мірою просвітницького характеру («для масового читача»).

Тобто вчений насправді був серед фундаторів шевченкознавства, і тому разом із багатьма своїми колегами репресований (дещо пізніше за них – 1937 року). Пов'язаність арешту М. Новицького з головним науковим його уподобанням логічно підтверджується тим, що після звільнення 1946 року його роботу було пов'язано з музейною справою та дослідженнями Шевченкового малярства. У період відлиги він брав участь у виданні біографій поета, був рецензентом численних шевченкознавчих праць.

Г. Карпінчук докладно вивчала доробок ученого, схарактеризувавши його в публікаціях «Шевченкознавець-новатор М. Новицький», «Роль Михайла Новицького у становленні наукової документальної концепції біографії Тараса Шевченка», «Прожив життя мученика за Україну...» тощо у межах дисертаційного дослідження «Роль М.М. Новицького у становленні та розвитку наукового шевченкознавства 1920-1960-х років» [1]. С. Білокінь дослідив обставини арешту й життя вченого під час заслання. Г. Карпінчук підсумувала діяльність М. Новицького таким чином: «він упорядкував понад двадцять видань творів поета; одним із перших надрукував фахові праці з біографії Т. Шевченка; розробив текстологічні принципи видання його творів», зробивши такий висновок: «опрацювання всієї наукової спадщини М. Новицького дасть

можливість окреслити його заслуги у розвитку шевченкознавства 20–60-х років ХХ століття і достойно оцінити його ім'я» [2, с. 374]. Звернемо увагу на найменш досліджені його напрацювання.

Метою цієї статті є аналіз розвідок М. Новицького у збірниках 1925, 1926 років «Шевченко та його доба», відповідно «До історії арешту Шевченка 1850 р.» [3] та «З листування Т.Г.Шевченка» [4] – як доробок біографічного дослідження постаті великого поета.

Не дивно, що таку тематику представлено М. Новицьким у цих етапних збірниках: у 20-ті роки він переймався саме нею, опублікувавши результати історичної розвідки про справу Шевченка 1850 року («Третье отделение», про Шевченка. Справка о рядовом Шевченке», «З історії Оренбургського арешту Шевченка»), і про листування поета («З листування Т.Г. Шевченка», «Біографічні про листи до Шевченка нотатки»). У попередньому до аналізованих збірників «Шевченківському збірнику» 1924 року вміщено його першу статтю «Арешт Шевченка в 1859 році» з додатковими матеріалами (як справжній історик-біограф, М. Новицький надає до своїх статей архівні документи – ніби запрошення читачеві зробити й власні висновки), у якій дослідник аналізує цю справу, виходячи зі спогадів тогочасників і свідчень осіб, які були присутні при «богохульських» висловлюваннях поета [5], з чого бачимо, що чим правові державні інституції ближчі до царя, тим тенденційніше вони розглядають будь-які дії Шевченка, вишукуючи в них антидержавну сутність, ніби доводячи імператорові свою відданість або підіграючи йому відповідно до Вищого ставлення до українського поета як однозначного ворога самодержавства.

Ми не дарма згадали цю статтю, оскільки вже у збірнику 1925 року «Шевченко та його доба», у межах аналізу іншої справи про арешт Шевченка – 1850 року – побачимо такі ж головні висновки дослідника.

Стаття «До історії арешту Шевченка 1850 року» у збірнику 1925 року разом із фактичними матеріалами до цієї справи (традиційна структура біографічних розвідок М. Новицького) займає останню третину від усього обсягу. Це своєрідний художньо-юридичний (навіть певною мірою детективний) розгляд життєвої колізії поета, що безпосередньо не стосується його творчості, однак є промовистою ілюстрацією певних рис його характеру, а також антагоністичних взаємовідносин Шевченка-митця та імператора Миколи І.

М. Новицький майстерно побудував свою оповідь, поєднавши навички публіциста й наратора. У детективній манері він розповідає про те, як Шевченко після участі в Аральській експедиції домігся авторитету в засланнях, і життя його

було в локальному вимірі вільним. Однак, хоча всі місцеві друзі відмовляли його втручатися, він вислідив і викрив чужу подружню зраду, що лише його чомусь і турбувала. Це викриття стало мотивом подання проти нього доносу, за чим відбулася ціла послідовність доволі сумних подій. При тому донос, як і його автор (викритий коханець чужої дружини – прапорщик Ісаєв) надалі залишаються поза справою, яка «розкручується» III Відділом після вимушеного подання оренбурзького генерал-губернатора. Сутність звинувачення полягала в тому, що рядовий Шевченко порушував форму одягу, носячи цивільне вбрання, а також, що найбільш прикро, – малював і писав вірші (що йому було суворо заборонено за вироком).

Губернатор, як і чимало місцевих чиновників, поблажливо ставився до Шевченка, оскільки той малював сімейні портрети і взагалі був добрим співрозмовником у невеликому колі провінційної інтелігенції. Однак побоюючись другого доносу в обхід місцевого рівня, губернатор мусив повідомити вище керівництво після проведення обшуку в порушника дисципліни, результати якого наскільки міг м'яко виклав у рапорті.

Після такого вступу М. Новицький зауважує, що ця справа почалася в «недобрий час», коли в Європі дедалі сильніше відчувався національний рух, і тому царська держава (імперія) будь-яку пригоду з політичними в'язнями розглядала прискіпливо з жорстокими наслідками. Автор метафорично концентрує ситуацію: «Дві могутніх сили – Революція і державна Росія – збиралися розпочати борню¹. Але до цього не дійшло. Озброєна рука владарів розчавила революцію в Чехії, на Угорщині <...> Європейські події 1848-1849 р. справили величезне й прикре вражіння на Миколу I» [3, с. 143]. Автор ілюструє такий настрій царя дослівними його фразами з наказу щодо руху справи Шевченка (для більшої ефектності передаємо мовою оригіналу): «подвергнуть строжайшему аресту и содержат под оным до изследования о виновных, допустивших его вести переписку и заниматься рисованием», «все ближайшие начальники подлежат должны законному взысканию, за допущение предосудительных послаблений, относительно этого преступника» [3, с. 144]. Саме таким чином виявляється безкомпромісність й однозначність Миколи I у ставленні до Шевченка.

Однак у дальшому дослідженні матеріалів справи М. Новицький засвідчує, що слідчі, які були орієнтовані на викриття будь-якої організованої

¹ Орфографію та виділення тут і далі залишаємо оригінальними.

лінії зв'язків поета, отримали в розробку листа Левицького до Шевченка, де той розповідав про «хлопця дуже розумного», «правдиву душу» – магістра М. Головка, який дуже шанує великого митця та, у свою чергу, говорив про тисячі людей, що «готові стояти за все, що ви казали» [3, с. 144]. І таким чином справа вже отримує назву «Дело о рядовом Шевченко, Коллежском секретаре Левицком и магистре Головке», що в разі збільшує її значущість, дозволяє арештувати двох інших фігурантів і попередити всіх вельможних осіб, які піклувалися перед вищою владою долею українського поета.

Автор, використовуючи протоколи тайної поліції, вибудовує захопливу оповідь, що має навіть детективний характер і кривавий результат – самогубство Головка під час його арешту. Тобто побутова дрібна колізія призвела до таких сумних результатів, і не лише стосовно Шевченка. М. Головка з подальшої оповіді про нього як високоінтелектуальну людину (цьому присвячено 2 сторінки), яка знала кілька мов, була добре обізнана з європейською культурою та наукою, починала й сама займатися літературною творчістю, постає перед нами як потенційно значуща постать в історії України. Однак він, так і не почавшись, загинув у справі Шевченка, згадок про якого в його паперах так і не знайшли.

Зрештою М. Новицький кількаразово наголошує на тому, що й тайна поліція, і сам цар ще більше занепокоїлися через можливу наявність якогось товариства «між малоросіянами» – аналогічно Кирило-Мефодіївському. Варто зауважити, що автор показує серед тієї поліційної верхівки й більш поміркованих людей (як-то Дубельт), які розуміли дріб'язковість цієї колізії (Головка, мовляв, лише хотів надати собі значущості в очах земляків), однак усе одно слідство орієнтувалося на особисте ставлення Миколи I до Шевченка (тому доповідали: «употребим все возможные средства к открытию истины не упуская ни малейшей подробности» [3, с. 147-148]).

Це намагання таємної поліції будь-що викрити якусь антидержавну українську організацію з обов'язковою участю інтелектуалів нагадує нам 30-ті роки, коли спецслужби обов'язково «дожимали» свої жертви в сенсі потрібного зізнання, а їхні ідейні вожді найбільше боялися навіть натяку на відокремлення України від єдиного імперського організму. У всякому разі метод «арештування других лиц, дабы с подробностью объяснить это дело» використовувався ефективно, і цих осіб уже не відпускали чи не карали умовно, як Левицького («учредить за ним секретный надзор», із зауваженням «сообщив однако же

начальству его, чтобы случай этот не составлял ему препятствия в дальнейших успехах по службе») [3, с. 148, 153].

Жандарми знову повторювали обшуки, допити бідного Левицького, використовували свідчення тих осіб, які виявили бажання співпрацювати, однак нічого більше не могли з цієї справи вижати. Навіть шеф III Відділу Орлов, який найбільше хотів догодити царю, визнав, що ця справа не містить у собі нічого політичного, а тільки послідовність випадкових подій «не ведущих к опасению на счет общей безопасности». Відповідно їй слідчі вже не могли висунути жодних політичних звинувачень проти Шевченка та Левицького.

Зрештою Микола I виніс свій «присуд», який установлював рядовому Шевченкові арешт, нагляд, заборону писати й малювати, Левицькому – вищеозначений таємний нагляд, і навіть княгині Рєпніній – попередження щодо її опікування Шевченком, яке «не приличное по его порочным и развратным свойствам» [3, с. 153]. В останній фразі як ніде раніше видно ставлення царя до поета: воно не просто політичне – відчувається особиста значна неприязнь. Це також доводиться тим, що особисто імператор разом із графом Орловим обговорюють тему Шевченкового партикулярного плаття (цивільного одягу). Перебільшена увага до такої дрібниці вказує на означену неприязнь, навіть роздратування Миколи I від усього, що пов'язано з особою Шевченка.

Наприкінці статті М. Новицький знову наголошує, що погіршення заслання Шевченкові походить не від місцевого керівництва (губернатор Обручов), яке також зазнало певного покарання, а особисто від царя, у чому ми мали пересвідчитися протягом статті. Наприкінці ж її автор робить останнє зауваження про виключно негативне ставлення Миколи I до Шевченка: поета звільнили із заслання лише по смерті царя.

Статтю «З листування Т.Г.Шевченка», уміщена в збірнику «Шевченко та його доба» 1926 року, присвячено другому захопленню М. Новицького – аналізу епістолярної літератури. Це здійснюється за однією схемою: сам лист в оригіналі й авторський коментар до нього. Може бути присутня також і певна примітка про адресанта / адресата.

Перший лист написано Марусею Максимович – дружиною відомого вченого та товариша Шевченка, яка вразила поета під час їхнього знайомства, що ми бачимо з його Щоденника: «Какое милое, прекрасное создание!». Вона за походженням українка: «чистый, нетронутый тип моей землячки». Це також видно з самого її листа, де Марусине російське мовлення перемішано з

українськими словами (дякую, гарна моторна дівчина, квіточка, щирого, гарний та ін.) [4, с. 159].

З листа видно, що вона є потаємною спільницею поета в його сердечних справах: обіцяла знайти йому добру й гарну дівчину-землячку для одруження. Це очевидно не було легкою справою, а сам Тарас цим дуже переймався, оскільки пише: «И где он, старый антикварий, выкопал такое свежее, чистое добро?» і додає щиро: «и грустно, и завидно». А саму цю «справу» Шевченко називає «святою» [4, с. 159, 160]. Це поетове прохання до Марусі було зафіксовано в наведеному додатково М. Новицьким листі, уміщеному в коментарі.

З листа Л. Тарновської дослідник коментує фразу «до радостного свідання на милой Украине», пов'язуючи її з майбутньою подорожжю Шевченка на батьківщину [4, с. 160]. Для нас цікавим з цього є словосполучення «мила Україна», яке репрезентує спільне для Шевченкового кола знайомих ставлення до рідної землі й народу.

Лист ще одного поетового земляка – В. Маслія – відзначається дещо наївним характером, як зазначає у прикінцевому коментарі М. Новицький, що проглядає в таких зверненнях до адресата, як «дорогой певец», «многосторонний гений», «наше украинское солнце», а також у принижених самохарактеристиках «как преданнейшей слуга», «в тени вашей славы» тощо. Однак цей глибокий шанувальник великого поета, тоді ще гімназист, став пізніше, за коментарем М. Новицького, автором першої популярної біографії Шевченка, а також ідентифікував себе як українця, оскільки власне прізвище Маслов писав як Маслій.

Усього в цій статті вміщено ще чотири листи: від П. Лобка з коротким звітом про виконання прохання (без коментаря М. Новицького), від В. Тарновського (сина) з таким же звітом і побажаннями (з великим коментарем про неов'язковість адресанта: «Шевченко тебе кланяется и скубе за ухо за то что ты сбыхал, обещавши...» [4, с. 164]), від Р. Тризни про побутові справи, оскільки, за коментарем М. Новицького, це приятель поета, від В. Толбина із запрошенням до фотоательє з коментарем про адресанта.

Отже, з поданих автором коментарів до опублікованих листів бачимо майстерність М. Новицького як біографа, який досконало знає життя Т. Шевченка, а також має власну думку щодо мотивів, які лежать в основі листування. Зрозуміло, що не всі листи мають наукове значення для

шевченкознавця, однак для біографа будь-яке матеріальне джерело з життя поета становить собою обов'язкову складову дослідження.

Дослідивши матеріали досліджень М. Новицького у збірниках 1925, 1926 років «Шевченко та його доба», можемо зробити певні висновки.

У статті «До історії арешту Шевченка 1850 року» М. Новицький, виходячи з обставин справи, розіграної III Відділом, характеризує поета як імпульсивного правдолюбця, який під впливом власних почуттів не зважає на можливі потенційні результати своїх дій, а також підводить до висновку про специфічні антагоністичні відносини між Шевченком і Миколою I, коли підвладні цареві каральні органи намагаються підлаштувати будь-яку пригоду з поетом під однозначний Верховний вирок. Таку царську ненависть до народного поета можна пояснити лише одним – підсвідомим протистоянням головного охоронця цілості Імперії та головного провідника Українського народу.

У статті «З листування Т.Г. Шевченка» дослідник подає оригінали семи листів до поета, коментуючи їх інформацією про адресантів і виявляючи мотиви написання окремого листа. Ці коментарі мають різний ступінь такої інформативності – від простого пояснення походження листа до аналізу стосунків між адресантом і Шевченком, із наданням уривків з попереднього листа поета до цієї особи.

Таким чином, М. Новицький виявляє майстерність і як хронікер-оповідач, і як біограф – дослідник епістолярних джерел. У подальших дослідженнях плануємо розглянути здобутки й інших авторів збірників 1925 та 1926 років – провідних шевченкознавців першої третини ХХ століття.

Література

1. Карпінчук Г. В. Роль М.М. Новицького у становленні та розвитку наукового шевченкознавства 1920-1960-х років : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Г. В. Карпінчук; НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. – Київ, 2015. – 20 с.
2. Карпінчук Г. Шевченкознавець-новатор М. Новицький / Г. Карпінчук // Шевченкознавчі студії : збірник наукових праць Київського національного університету ім. Тараса Шевченка / гол. ред. кол. Г.Ф. Семенюк. – 2014. – Вип. 17. – С.365-375.
3. Новицький М. М. До історії арешту Шевченка 1850 р. / Михайло Новицький // Шевченко та його доба. Збірник перший / під ред. акад. С.О. Єфремова, М.М. Новицького і П.П. Филиповича. – К. : ДВУ, 1925. – С. 141-155.
4. Новицький М. З листування Т.Г. Шевченка / Мих. Новицький // Шевченківський збірник. Збірник другий / під ред. С. Єфремова, М. Новицького, П. Филиповича. – Київ: Вид-во КНИГОСПІЛКА, 1926. – С. 159-166.
5. Новицький М. Арешт Шевченка в 1859 році / Мих. Новицький // Шевченківський збірник. Том 1 ; під ред. П. Филиповича. – Київ: Вид-во СОРАБКОП, 1924. – С. 130-138.

ГЕОСИМВОЛІКА УКРАЇНИ У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Влах М., Хоминець М.

Шевченкіана, започаткована ще у ХІХ ст., продовжує поповнюватися новими дослідницькими підходами, які різнобічно висвітлюють творчу спадщину Українського Генія. У цьому аспекті відзначимо когнітивний потенціал міждисциплінарного наукового напрямку гуманістична географія, який розвивається на стику принаймні таких наук: географія, психологія, культурологія, філософія, літературознавство, мовознавство [1]. Предметною сферою гуманістичної географії є процеси формування і функціонування геообразів як рефлексії найістотніших ознак геооб'єктів за допомогою вербальних і візуальних засобів. Символічні конструкти геообразів поетичних творів разом зі способами їхнього вираження вивчає також геопоетика [3].

Характерною особливістю творчої спадщини Т. Шевченка є синкретичність – поєднання поетичного слова і малярських творів, які створюють неповторний географічний образ України, що відображає як тогочасні реалії, так і має метафізичний зміст. Україна для Шевченка – не стільки територія, маркована конкретними географічними назвами, що підтверджують її окремішність (Київ, Полтава, Чигирин, Трахтемирів, Умань, Жовті Води, Холодний Яр та ін.), як ідея, простір духовного і ментального.

Геообраз України, створений Т. Шевченком, попри впізнаваність і конкретність, глибоко символічний. Щоб визначитися з його поетичною символікою, варто проаналізувати загальні назви, використовувані Т. Шевченком у 220 віршах [2, 4]. Поет асоціює Україну з цілим світом («Світе тихий, краю милий. // Моя Україно...»), з рідним краєм («Мій любий краю, неповинний. // Вкраїно!»). Україна для Шевченка постає як рідна мати («Воскресни, мамо! І вернись...»), як свята земля, що потребує захисту і любові («Свою Україну любіть. // Любіть її... во время люте, // В останню тяжкую минуту // За неї Господа моліть»). Увиразнює геообраз України порівняння з чужиною («...чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині...», «не гріє сонце на чужині...», «Як же жити на чужині, на самоті?», «І виріс я на чужині», «Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод. І Нева», «Мов за подушне, оступили оця мене на чужині нудьга і осінь»). Московитську дійсність позначають сніг, холод, осінь, на противагу квітучим вишневим садкам, тихим гаям, ланам широкополім милої серцю України.

Шевченко ідеалізує і сакралізує пейзаж рідної землі. Образ української природи стає складовою національної ідентичності. Потужним символом

України, що уособлює плин часу, зв'язок поколінь та велич рідної землі, є Дніпро («Рече та стогне Дніпр широкий»). Для Шевченка, як уродженця лісостепової Наддніпрянщини, символом України стали безмежні простори, поля, широкі степи, високі могили, що асоціювалися з козацькою вольницею. Поетична геопросторовість включена в історичний контекст. Наприклад, яскраві просторово-часові образи використано в поезії «За байраком, байрак...», у якій простежується туга за зруйнованою Січчю (козак «тяжко плакав, ридав»), тяжку долю України, трагедію братовбивства («Стрепенувся байрак, а могила застогнала»). Отже, Дніпро, степи, могили це не просто елементи пейзажу. Вони емоційно забарвлені і мають смислове навантаження як метафора волі, свободи, коли «Врага не буде, супостата // А буде син, і буде мати // І будуть люди на землі». Для Шевченкової геообразності характерне поєднання ліричного та історико-національного символізму. Як людина свого часу, Т. Шевченко в дусі кращих античних традицій ідеалізує образ села. Гармонією і теплотою сповнена його поезія «Садок вишневий коло хати». Вона символізує український світ з його родиноцентризмом («Сім'я, вечеря коло хати»). Свою заповітну мрію Шевченко висловлює такими рядками останнього вірша: «Поставлю хаточку, садок // Кругом хатини посаджу»).

Україна займає особливе місце також і в малярській спадщині Т. Шевченка, відображаючи його любов до рідної землі, її історії, культури та народу. Візуальний образ України створено за допомогою різних образотворчих засобів і технік. Український колорит відтворюють пейзажі зі широкими степами, мальовничими берегами Дніпра, затишними селами з білими хатами посеред вишневих садів. Патріотизмом пронизані малярські твори історичної тематики, які відображають визначні історичні події, постаті гетьманів, козаків, битви («Дари в Чигирині 1649 року»). Шевченко замальовував багато архітектурних споруд України (церкви, монастирі, старовинні будівлі), які мали історичну та культурну цінність («Богданова церква в Суботові», «Брама в Густині. Церква св. Ніколая», «Костьол у Києві»). Шевченко часто звертався до зображення життя українського народу. На його картинах можна побачити також селян за роботою та відпочинком, народні звичаї та обряди («Селянське подвір'я», «Хата біля річки»).

Особливе значення у малярській спадщині Т. Шевченка має серія офортів «Живописна Україна» (1844). У цьому проєкті Шевченко ставив за мету показати картини життя українського народу в контексті його історичного

минулого, відобразити красу та особливості різних куточків України, поєднавши художнє зображення з пояснювальними текстами.

Слово і малярство у творчості Т. Шевченка гармонійно доповнювали одне одного. Поетичні образи отримували візуальне втілення в його картинах, а живописні замальовки могли надихати поетичні рядки. Це уможливлювало формування цілісного й багатогранного геосимволічного образу України.

Література

1. Влах М. Вербальна мова суспільної географії: становлення і розвиток : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 488 с. 2. Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка = A concordance to the poetic works of Taras Shevchenko / ред. й упоряд. Олега Ільницького, Юрія Гавриша. New York; Edmonton; Toronto; Shevchenko Scientific Society; Canadian Institute of Ukrainian Press, 2001. 4 т. 3. Шаблій О. І. До основ геопоетики (на основі текстів Тараса Шевченка). Часопис соціально-економічної географії. 2014. Вип. 17. С. 10–17. 4. Шевченко Т. Відроджений «Кобзар». Київ : Школа, 2023. 576 с.

ТЕМА ПОМСТИ В ПОЕЗІЯХ ТАРАСА ШЕВЧЕКА

Ільченко О.

Українську літературу XIX століття часто бачать як літературу переважно романтичну і сентиментальну. І для цього начебто є всі підстави. Та разом з тим, як відзначають деякі дослідники, важливе місце в ній посідає тема відплати, помсти за приниження і наругу, за скоєні злочини проти людини, народу, людської і національної гідності. Саме в цьому впродовж XIX – початку XX століть полягав політичний пафос українського красного письменства. Недарма ж, з іншого погляду, український романтизм часто асоціюється із гайдамачиною, усвідомленим чи неусвідомленим гнівом, стихійною помстою.

Надзвичайно яскраво це простежуємо в поезіях Тараса Шевченка. Як писав Євген Маланюк, Шевченко «був у поезії явленням майже демонічної в своїм творчій діонісійстві національної емоції». Але, звісно, це було не тільки і не просто «діонісійство». Серед цих «національних емоцій», як їх назвав Є. Маланюк, бачимо яскраві теми помсти і дуже тісно пов'язані із нею прощення і каяття.

Дослідники, зокрема Н. Зборовська, С. Павличко та інші відзначали характерне роздвоєння української народної душі: одна частина її тягнеться до християнської етики, моралі, інша – позірно відвертається від неї в пошуках людської і національної правди.

Такий дуалізм вивершується у вірші «Заповіт» (1945). Вірш Шевченка, як зауважують літературознавці, є по суті, другим національним славнем України, має слова, які знає мало не кожна дитина. В цьому короткому вірші є образ, який у рамках поезії Шевченка можна вважати цілком класичним. Ідеться, звичайно, про образ ворожої крові, власне, кривавої ріки. Поезія ця говорить, що тільки після того, як ріка ворожої крові потече в «синє море», душа поета заспокоїться і «полине» «до Бога молитися».

Але у Шевченка (поезії якого дуже складні та, сказати б, «багат шарові», як всі справді геніальні тексти) в «Заповіті» прочитуємо спробу розв'язання проблеми зіткнення, з одного боку, новозавітної ідеї прощення і навіть вимоги любові до ворогів, а з іншого – жадобу справедливості, загальнолюдської і національної, і тут таки – навіть нагадування про старозавітну ідею помсти.

І Тарас Шевченко знаходить розв'язання дилеми «прощення-помста» через застосування концепту немов би «відкладеної» віри, тобто повного прийняття вчення Христа – включно, безумовно, із прощенням і покайням – але вже після покарання ворогів України, після святої помсти.

Отже, Кобзар вірить-сподівається на справедливість для свого народу, він закликає «вставати» і «вражою злою кров'ю» окропити волю і передбачає нові часи для України. Оскільки правосуддя неодмінно має відбутися, то після нього – і тільки після нього – душа поета полине до Бога в надії на прощення і на справедливий Суд Божий.

Ми бачимо, що у своєму «Заповіті» український пророк цілком сподівається на Бога і божественне розуміння, але знову ж таки – лише після відплати ворогам на землі. Таким чином повне і остаточне прийняття поетом новозавітних заповідей відбувається із завершенням помсти і кари ворогам. Кобзар воліє не порушувати заповідей-вимог Христа, оскільки «знає Бога», лине до нього, як він висловлює своє кредо, вже після звершення непростих і суворих справ у житті земному.

Дослідники зауважували, що в українському романтизмі свобода часто неможлива без помсти і навіть насильства. Помста і кров – необхідна частина майбутнього очищення і звільнення. І наш час, як бачимо, підтверджує, що свобода, воля народу спирається на боротьбу і кров.

У поемі «Гайдамаки» (1839-1841), мабуть центральному, найважливішому творі Тараса Шевченка, поет описує стихійне повстання проти поляків. Відтак і тема помсти та й навіть насилля є важливою складовою як

польсько-українських стосунків у їхньому крайньому вигляді, яким є повстання, так і самій концепції, ідеї і структурі поеми.

Поема складається з епізодів, написаних в різних стилях. З них найбільш ясно видно дві історії: історію Галайди, наймита, який приєднався до повстанців, і Гонти – гайдамацького ватажка, який у фіналі вбиває своїх дітей-католиків від дружини-польки, щоб показати свою відданість справі національної помсти.

У першому епізоді поеми автор показує, як корчмар знущується над наймитом Галайдою. Водночас «визискувач» сам стає об'єктом знущання з боку поляків. Наруга над євреєм-корчмарем, його вбивство і зґвалтування його дочки Оксани є вагомою підставою для помсти з боку козаків-повстанців.

Отже, Галайда мститься за Оксану і вбиває всіх «інших» довкола. Він убиває «вдруге» навіть мертвих, бо хоче моря крові. Моря і ріки крові – також знайомий нам вже образ поеми.

Часто помста Галайди ірраціональна й іноді не показує козаків із позитивного боку. Перед нами не війна, а насильство, спрямоване всіма проти всіх. Так чинять поляки, мордуючи селян-українців і євреїв. Так чинять і козаки-повстанці, убиваючи не лише озброєних шляхтичів, але й польських і єврейських жінок та дітей.

Жорстокість козаків, зображена у поемі, доходить кульмінації, коли Гонта власноручно вбиває своїх двох малолітніх синів від дружини-католички. Це найбільш зловісна частина поеми, а також така, що найтяжче піддається інтерпретації. В Гонті борються два почуття – почуття обов'язку перед побратимами-козаками, вірність клятві вбивати поляків і батьківськими, звичайними людськими почуттями.

Гонта вибирає обов'язок і зі словами: «Не я вбиваю, А присяга», він ріже своїх дітей ножем, освяченим для кари полякам. Після цієї сцени безтямний Гонта продовжує керувати козацькою різаниною в Умані: він хоче залити своє горе кров'ю поляків:

Водночас Гонта тужить: «Тяжко мені жить! Тяжко мені плакать!.. Я дітей зарівав!.. Горе мені, горе!». Зрозуміло, що кровожерність Гонти та інших гайдамаків викликана почуттям помсти – національної і релігійної.

Ненависть до «жидів» має аналогічний компонент: вони лихварі, а крім того – іновірці. У Гонти все це ускладнюється його особистими проблемами. Він мститься не лише полякам і євреям, але й собі самому за власну непослідовність. Одружений з полькою, він має вбити своїх дітей, які стануть поляками, інакше згодом, як говорить їхній учитель-єзуїт, вони виростуть і вб'ють самого Гонту.

Шевченко, засуджуючи насильство загалом, тут доходить неймовірного висновку: примирення між сторонами можливе лише у смерті, іншого примирення не може бути.

На думку Г. Грабовича, вбивство Гонти має декілька вимірів і пояснень. Згідно із зовнішнім «ідеологічним» поясненням, Гонта вбиває синів тому, що їхня мати була полькою і католичкою, тобто в знак «святої помсти» полякам. Однак на глибшому, символічному рівні вбивство синів означає очищення, здійснене з огляду на той факт, що вони існували між двома світами – польським, католицьким, і козацьким, православним, і, як усі проміжні постаті, були «зіпсованими». На цьому рівні жодне примирення неможливе. Але мертвими дітей можна знову включити в козацький світ. Коли Гонта ховає синів, їхні тіла вже називаються козацькими («козацьке мале тіло»), а їхня смерть стає значною і сакральною, адже, за власними словами Гонти, ці діти, як і він сам, померли за Україну.

Ставлення Шевченка до цієї «козацької слави» амбівалентне. Історія гайдамаків – це почута в дитинстві розповідь його діда, перемішана з роздумами на цю тему вже зрілого поета. І водночас це роздуми на тему української історії: гайдамащина була кривавим спалахом, який за рік ущух, але також була зруйнована Січ і Україна немовби заснула; здається, що її історія закінчилася, залишилась тільки в піснях та переказах. Рядком однієї з пісень знаково і завершується поема.

Важливо усвідомити, що в поемі «Гайдамаки» голос автора яскраво присутній, але не завжди збігається з голосами героїв. Шевченко вважає, що та кривава помста, гайдамащина, була лихом. Вона не мала б статися: кривава історія є фатальною помилкою. Поет запитує: «А за віщо, за що люде гинуть? Того ж батька, такі ж діти – Жити б та брататься...».

Зрозуміло, що в широкому сенсі в цих та інших творах Шевченка ідеться про помсту самій історії, певному проклятті, яке тяжіє над Україною, над українською людиною.

Література

1. Тарас Шевченко : сучасна рецепція : монографія / Олександр Боронь, Леся Генералюк, Анна Гудима та ін. ; за наук. ред. О. Сліпущо ; упоряд. А. Гудима. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2024. – 239 с.
2. Балей С. З психології творчості Шевченка / Степан Балей; [передм. В. Пахаренко]. – Черкаси : Брама, 2001. – 79 с. – (Шевченкознавчі раритети). – 3 вид. : Львів : Шляхи, 1916.
3. Барабаш Ю. „Коли забуду тебе, Єрусалиме...” : Гоголь і Шевченко : порівняльно-типологічні студії / Юрій Барабаш. – Харків : Акта, 2001. – 373, с. (Українські письменники, 19 ст.; Російські письменники, 19 ст.).
4. Барабаш Ю. Просторинь Шевченкового слова / Юрій Барабаш. – К. : Темпора, 2011. – 540 с.
5. Барабаш Ю. Тарас

Шевченко: імператив України: історіо- й націософська парадигма. / Юрій Барабаш. – К. : Видавн. дім „Києво-Могилянська академія”, 2004. – 181 с. 6. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К. : Наукова думка, 2008. – 544 с. : іл. 7. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. Переклад Соломії Павличко – Радянський письменник, К., 1991; 1998. – 211 с. 8. Грабович Г. Кобзар, Каменярь та Дочка Прометея // Критика. 1999. № 12. 9. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо. – К., Критика, 2000. – 305 с. 10. Грабович Григорій. Кобзар, Каменярь та Дочка Прометея // Критика. 1999. № 12. 11. Григорій Г. Шевченкові “Гайдамаки”: Поема і Критика. / Наук. ред. Олесь Федорук. К., Критика, 2013. – 360 с. 12. Грабович Г. Тексти і маски. – К., 2005. 13. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / Іван Дзюба. – 2-ге вид., доопрацьов. – К. : Вид. дім „Києво-Могилян. акад.”, 2008. – 718 с. – укр. 14. Донцов Д. Літературна есеїстика / Дмитро Донцов. – Дрогобич : Видавнича фірма „Відродження”, 2009. – 688 с. – (Серія „Вісниківська бібліотека”). 15. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка / Павло Зайцев ; Бібліотека українського раритету. – К. : Обереги, 2004. – 481 с. 16. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. – К.: Академвидав, 2006. – 498 с. 17. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 392 с. 18. Зборовська Н. Пришестя вічності. – К.: Факт, 2000. – 223 с. 19. Зборовська Н. Українська реконкіста: анти-роман. – Тернопіль: Джура, 2003. – 304 с. 20. Іванишин П. Вульгарний „неоміфологізм”: від інтерпретації до фальсифікації Т.Шевченка. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 174 с. 21. Меленчук О. Шевченкознавчий дискурс Сергія Єфремова у контексті українського літературознавства : монографія / О. В. Меленчук ; наук. ред. Е. С. Соловей (Гончарик) ; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка, Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Видавництво Чернівецького національного університету, 2013. – 240 с. 22. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – Київ: “Основи”, 1997; 2-е вид, 1999. 23. Павличко С. Теорія літератури. – Київ: “Основи”, 2002. 24. Панасюк Б. Український ренесанс у творах Тараса Шевченка. – К. : ВЦ „Просвіта”, 2010 – 304 с. 25. Пахаренко В. Тарас Шевченко / В. Пахаренко. – К. : ТОВ „Атлант ЮЕмСі”, 2007. – 95 с. – (Стозір’я. Б-ка укр. родини: Письменники. Живописці. Скульптори. Графіки). 26. Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка. Навколо „Москалевої криниці”. Дванадцять статтів / Л. Плющ / Передм. Ю. Шевельова. – К. : Факт, 2001. – 384 с. 27. Росовецький С. К. Тарас Шевченко і фольклор : монографія / С. К. Росовецький; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 415 с. – Бібліогр. : с. 381 – 412. – укр. 28. Сліпушко О. Духовна держава Тараса Шевченка / Оксана Сліпушко. – К. : Вид-во Київський університет, 2013. – 342 с. 29. Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації / С. Смаль-Стоцький. – Черкаси : Брама, 2003. – 376 с. 30. Смілянська В. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка : монографія / В. Л. Смілянська, Н. П. Чамата. – К. : Вища шк., 2000. – 208 с. 31. Смілянська В. Шевченкознавчі розмисли: зб. наук. пр. / Валерія Смілянська; Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – К. : Дніпро, 2005. – 491 с. 32. Темі і мотиви поезії Тараса Шевченка / Ю. Барабаш, О. Боронь, І. Дзюба [та ін.]; НАН України, Ін-тл-ри ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 2008. – 376 с. 33. Ушкалов Л. Сковорода та інші: Причинки до історії української літератури. – К. : Факт, 2007. – 552 с. 34. Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну: есеї. – К. : Грані-Т, 2011. – 552 с. 35. Филипович П. Шевченкознавчі студії / Павло Петрович Филипович; Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Черкас. держ. ун-т ім. Б. Хмельницького, Черкас. наук. центр шевченкозн. досліджень. – Черкаси : Брама, 2002. – 219 с. – (Шевченкознавчі раритети). 36. Цвілюк С. Історична мудрість Великого Кобзаря : Історизм і соціально-політичний вимір епічних творів Тараса Шевченка / С. А. Цвілюк. – О. : „Маяк”, 2008. – 312 с.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ТА ЙОГО ОСОБИСТЕ БАЧЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА

Куриленко А.

У творчості Тараса Шевченка простежується досить особливе ставлення до Бога, релігії, церкви. З одного боку виникає неабияке захоплення християнством та його абсолютною правдивістю, а з іншого – судження про те, що це підміна понять у тому контексті, який був запропонований суспільству. Так чи інакше, різні люди у різний період життя Т. Шевченка відкривали йому Бога по-своєму, і одне з особливих відкриттів справили на митця досить міцні та не прості взаємини з княжною Варварою Репніною [1].

Шевченко протягом усього свого життя молився, сповідався і причащався. Про це, зокрема, читаємо в листі до Варвари Репніної із заслання 8 лютого 1847 року: «Вчора просидів я до ранку і не міг зібрати думок, щоби закінчити листа: якось-то беззвітне почування оволоділо мною («Прийдіть усі струджені та обтяжені, і я заспокою вас»). Перед благовістом до заутрені прийшли мені на думку слова розп'ятого за нас, і я немовби віджив, пішов на Утреню і так радісно, чисто молився, як, здається, ніколи раніше. Тепер я говію (говіти – це постити, відвідувати церковні богослужіння, готуючись до сповіді й причастя) і сьогодні прийняв святі тайни. Хотів би, щоб усе життя моє було чисте, прекрасне, як сьогоднішній день» [3].

Найвищий сенс життя і єдину умову щастя людини Тарас Шевченко вбачав у стремлінні до Божої життєдайної Правди. Поет писав: «Боже милий! / Як хочеться жити, / І любити Твою правду, / І весь світ обняти!» [3].

Шевченко всюди і завжди, протягом усього свого життя, орієнтувався на Бога, жив по-Божому. Його душа світить, пламеніє болісною тугою за Богом. «Милосердний Бог – моя нетлінна надія», – записав поет 1857 року у своєму «Щоденнику» [3]. А відданість Богові приводить до любові до рідного краю. Ця фундаментальна ідея пронизує всю творчість Шевченка. Наш Пророк заповідає українцям: «Смиріться, моліться Богу / І згадуйте один одного. / Свою Україну любіть, / Любіть її... Во время люте, / В останню тяжкую минуту / За неї Господа моліть» [3].

У багатьох Шевченкових поезіях слова «Бог» і «Цар» стоять не просто по сусідству, а в парі. Це не тотожність, але й не завжди антитеза. Між цими поняттями складна динамічна взаємодія; вони і взаємопов'язані, і взаємозаперечні. Говорячи про царів, Шевченко раз у раз переходить до Бога – і навпаки. Чому? І якою була його віра, у що він вірив і в що не вірив?

Шевченко вважає, що людинолюбну істину християнства спотворено; що первісне євангельське християнство розкололи «лжеучителі»; що Церкву Христову (за найменням) зробили засобом духовної та фізичної (соціальної) влади над людьми й придушення вільної думки; що церковний моральний фальш обертається і фальшем естетичним.

У минулому радянські дослідники, намагаючись довести «атеїзм Шевченка», однобічно акцентували ті місця в його поезії, де він звертається до Бога в розпачі, у гніві (здебільшого – за недолю України та за жорстокості царів і панів: «А Бог куняє. Бо се було б диво // Щоб чути і бачить і не покарати») [3]. Водночас не дуже радо зверталися до тих поезій, де озивалося інше глибоке почуття, де звучала спонтанна молитва і біблійний пафос, і до тих свідчень, що показували його як людину глибокої віри, яка водночас – у стосунках з іншими – була дуже делікатною у справі віри.

Шевченко згадує про Бога 600 разів у 143 поезіях, а в листах і в «Щоденнику» нараховуємо 72 прославні, подячні чи благальні міні молитви [3]. І. Франко писав про Шевченка: «Доля переслідувала його в житті скільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей – в ненависть і погорду, а віри в Бога – у зневіру і песимізм» [2].

Про свою непохитність у вірі Шевченко писав у «Щоденнику»: «...Я від усього серця дякую Творцеві, що Він не дозволив жажливій випробі торкнутися своїми залізними пазурами моїх переконань, моїх дитинних світлих вірувань». Власне, постійна орієнтація на Бога сприяла виробленню в Шевченка концепції самостійної незалежної соборної християнської держави – України [1].

Отже, релігійні уявлення Тараса Шевченка становлять глибокий, багатовимірний пласт його світогляду. Віра для поета – це, насамперед, моральна категорія, що формує особистість і суспільний світогляд, а не лише релігійний ритуал. Християнство в інтерпретації Шевченка – це любов, правда, жертвність і свобода.

Поет не лише постійно звертався до Бога як до джерела правди і надії, а й осмислював релігію як духовну опору національного визволення. Його бачення християнства виходить за межі церковної догматики й виявляє глибоко особистісний, гуманістичний та пророчий вимір. Це дозволяє говорити про Шевченка як про творця української моделі християнського гуманізму, в центрі якої – особиста відповідальність, милосердя, жертвність і надія на спасіння – як індивідуальне, так і національне.

Література

1. Дзюба, І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 718 с.
2. Пилип'юк, В. Шевченкова посвята: 1814–2014. Львів : Світло й тінь, 2013. – 160 с. : іл.
3. Шевченко, Т. Кобзар. Вперше зі щоденником автора; упоряд., прим., комент. С. А. Гальченка ; передм. І. М. Дзюби. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. – 960 с.

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

З ПОГЛЯДУ ГЕОГРАФІЧНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА І ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мамчур О., Ванда І.

Тарас Шевченко є об'єднавчою постаттю для українців усього світу. Українське суспільство і освіта, як один з його інститутів, має низку масштабних викликів (зокрема, пандемія COVID-19; переростання української-російської війни у повномасштабну агресію в 2022 р.), потребує такої опори, як геній і пророк Шевченко. Модернізація загальної середньої освіти супроводжується посиленням українознавчого компоненту: виховання на цінностях – один з принципів Нової української школи; актуалізація навчальних програм відповідно до суспільно-політичних умов; впровадження модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для надолуження освітніх втрат учнів в Україні і за кордоном.

Творчість Т. Шевченка глибоко географічна як за своєю суттю, так і за поетичною образністю. Митець мав декілька великих мандрів Україною уже як митець. У 1843–1844 рр. у одній з подорожей створив сотні рисунків, на яких зображені різноманітні ландшафти України, історичні, сакральні, етнографічні пам'ятки, зафіксовані сцени із повсякденного життя українців. Після повернення у Петербург художник і поет вирішив систематизувати матеріал у серію офортів «Мальовнича Україна». Тарас Шевченко навіть працював у новоствореній Археографічній комісії у Києві, мандрував усієї Наддніпрянською (підросійською) Україною від Берестечка і до Глухова, Кременчука в період з 1845 по 1847 р. [5]. Ця діяльність стала важливим етапом його життя, адже він займався дослідженням історичних пам'яток, збирав матеріали для збереження культурної спадщини України та створював художні роботи, які відображали історичні події та архітектурні пам'ятки. Матеріали, які допоміг зібрати яка зараз є цінним джерелом для дослідження географії, історії, побуту,

народної творчості народу України. Навіть, коли митець не перебував в Україні фізично, він роздумував, аналізував, творив про свою Батьківщину. Його дім – завжди із ним – у серці і в думках.

Географія як наука має потужний міждисциплінарний потенціал [4, с. 26], має зв'язок з більшістю українознавчих напрямків. У структурі географії поряд з дивергентними виділяють конвергентні дисципліни, зокрема геопоетику як новітній науковий напрямок, що виник на межі суспільної географії і суміжних суспільних наук. Початково обґрунтовуючи геопоетику як міждисциплінарний напрямок проф. О. Шаблій визначає її місце на перетині географії, літературознавства і психології [3, с. 24–25].

Розроблені теоретико-методичні основи напрямку проф. О. Шаблій застосовує до поетичної творчості Т. Шевченка, що є «моральним авторитетом українства і несе у собі найпотужний код нації» [3, с. 29]. Виокремлено географічні аспекти у поетичній творчості Т. Шевченка: географічні поля і географічні вектори, з чітким україноцентризмом; географічні і рослинні зони та регіони; водні артерії; окремі локуси в Україні (поселення, регіони). Розгорнуто систему геотопосів (географічні місця, відштовхуючись від яких, автор поетичного твору створює часо-просторову багатовимірну матрицю, що є засобом організації просторової структури, точніше її образу), з поміж яких найчастіше вживаними є «світ», «Україна», «хата». Проф. О. Шаблій наголошує, що «дія і взаємодія топосів вірша опосередкована думкою, волею і перцепцією самого поета. Тому системотворювальним образної конструкції можна вважати автора поезії» [3, с. 27–28].

Наукові напрацювання з геопоетики на прикладі творчості Т. Шевченка мають значний потенціал використання у освітній і просвітницькій діяльності: доступні як електронні ресурси (у електронних варіантах наукових збірників і монографій), відповідають навчальним програмам з географії та української літератури (за «Державним стандартом базової середньої освіти» [1] і модифікованими [2]). Місце наукових розвідок бачиться у 7–9 класах. За модифікованими навчальними програмами, на вивчення української літератури і географії передбачено 16–18 год. у рік. У 7 класі, у курсі «Географія материків і океанів Землі», відносно найменше представлений українознавчий компонент. При вивченні тем Євразії логічно і змістовно доречним є використання матеріалів про «чужинецькі геотопоси» (країни і етноси).

Дидактичну підходи сучасних освітян-географів, новітні технології візуалізації і цифровізації дають змогу з новим поглядом розглянути постать

митця, дослідника, генія і пророка Тараса Шевченка на уроках географії, а також під час міждисциплінарних занять; представлення нових аспектів геопоетики та інших конвергентних науково-освітніх напрямів. Особливо важливим є висвітлення його постаті для глобальної української освітньої спільноти, зважаючи також на зростання зацікавленості іноземців до української культури і реалій життя українців.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 14.03.2025).
2. Про затвердження Рекомендацій щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти: наказ МОН України від 16.05.2024 р. № 701 / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-vykorystannia-modyfikovanykh-prohram-z-ukrainskoi-movy-ukrainskoi-literatury-istorii-ukrainy-heohrafii-dlia-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 14.03.2025).
3. Шаблій О. Світочі українського духу : могографія. – Львів, 2024. – 172 с.
4. Шаблій О. Суспільна географія : у двох кн. Книга друга. Проблеми українознавства, регіоналістики і краєзнавства. Львів ^ ЛНУ імені І. Франка, 2015. 706 с.
5. Шляхами Великого Кобзаря : атлас. – Київ: Картографія, 2014. – 88 с.

МІСТЕРІЙНІСТЬ ПОЕМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ»

Михайловська О.

Науковий керівник: Павлішена Л. В.

Тарас Шевченко залишив після себе велику літературну спадщину, написавши багато різножанрових романтичних і реалістичних творів, у яких висвітлював важливі для українців теми та проблеми. Митець поетично описував красу природи рідної землі, привертав увагу соціуму до образів жінок, дітей, сиріт, жебраків, знедолених, прославляв козаків, гайдамаків, історичних діячів і забутих славних героїв минулих часів, неодноразово звертався до мотивів національно-визвольної боротьби, до фольклору та народних пісень, міркував над питаннями єдності народу, культурної спадщини, національного самовизначення, релігії та загальних моральних цінностей. Його творчість розкриває актуальні для нашого часу проблеми здобуття й утримання незалежності України, розуміння національної ідентичності, свідомого та несвідомого забуття історії, пасивності та пристосуванства, соціальної нерівності, розбрату між самими українцями, неспроможності збереження

територіальної цілісності, пригноблення духовної сили та внутрішнього відчуття нескореності через прагнення не брати активної участі в конфліктах.

У цій статті зосередимо увагу на політичній поемі-містерії «Великий льох», адже саме цей жанр в українській літературі зустрічається дуже рідко. Тарас Шевченко, будучи новатором, часто експериментував зі змістом і формами, розумівся на драматичному мистецтві та церковних обрядах, тому зміг поєднати в одному творі елементи бурлеску, християнських звичаїв, народної драми та західноєвропейських традицій, містичність і символічність образів із провідною темою власної творчості – пошуком причини занепаду українського народу. Автор доводить, що українцям варто завжди покладатися лише на себе, що жодної ефективної та результативної співпраці з поляками чи росіянами бути не може, адже вони лише використають усі цінні ресурси нашої країни у власних цілях, понівечать землі та зроблять вільних людей рабами. Ми вкотре робимо висновок, що не можна повторювати помилок минулого, потрібно самостійно виборювати свою свободу та докласти всіх зусиль для збереження державного суверенітету. Ця думка залишається ключовою під час російсько-української війни та підтверджує, що тематика поезій Тараса Шевченка не втратила своєї актуальності.

Поему «Великий льох» досліджувало багато українських радянських (О.Білецький, Л. Білецький, В. Бородін, Д.Донцов, В. Дорошенко, Ю. Івакін, П.Савчук, О.Смотрич, С. Смаль-Стоцький) та сучасних (П. Білоус, Л.Брюховецька, І. Бутрик, О. Василевич, С. Жила, К. Клепець, В.а Коваль, Т. Лопушан, К. Маслюк, М. Павленко, Л. Стулова) науковців. П. Білоус у статті «“Великий льох” Тараса Шевченка: середньовічна, барокова чи романтична містерія?» робить висновок: «Отже, твір “Великий льох” Тараса Шевченка за своєю жанровою специфікою не підпадає під кваліфікацію середньовічної, барокової чи романтичної містерії... Не претендуючи на вичерпність відповіді, можу сказати лише одне: це авторський жанр Т. Шевченка, який не має спеціальної назви, а становить собою віршову літературну композицію, аналогів якій не було ні до Т. Шевченка, ні після нього» [2, с.203]. Однак К. Клепець, з думкою якої ми погоджуємося, у праці «Тенденції розвитку жанру містерії в українській літературі: від бароко до реалізму» відповідно до авторського бачення відносить твір «Великий льох» до жанру містерії: «На культурно-історичному рівні це середньовічна західноєвропейська містерія та її модифікації в українському бароко» [3, с.79].

Романтична поема, написана 1845 року, має символічну назву, оскільки великий льох є поняттям умовним і метафоричним. Це прихована, століттями

накопичена ідейна сила, яка колись вийде на волю, щоб звільнити Україну від усіх ворогів, внутрішніх і зовнішніх. У творі москалі, прагнучи віднайти, привласнити та знищити неоціненний скарб істини, історичну пам'ять вільного народу, джерело нашого існування, священний генетичний код, розкопують малий льох. Це також алегоричний образ, алюзія на сучасність від пророка Шевченка, адже так було колись і ми бачимо сьогодні цю картину знову: вороги нагло зазіхають на наші надбання, а отримують лише гори кісток у кайданах:

Костяки в льоху лежали
І мов усміхались,
Що сонечко побачили [1, с. 153].

І митець доводить, що не дістане ніхто за тими кістками справжнього багатства:

Так малий льох в Суботові
Москва розкопала!
Великого ж того льоху
Ще й не дошукалась [1, с. 153].

Варто звернути увагу на Суботів (Суботове) – село та маєток Богдана Хмельницького, що кілька разів згадується в поемі. Це місце історично приховує багато таємниць, але Тарас Шевченко ставиться до нього, як до покинутої, забутої та знеславленої малої батьківщини великого гетьмана. У Переяславі 1654 року він припустився непоправної помилки, присягнувши на вірність російському цареві Олексію, чим прирік український народ на довгий період страждань. Невдоволення, засудження та гострі докори висловлює автор щодо такого рішення:

Отак-то, Богдане!
Занапастив єси вбогу
Сироту Україну!
За те ж тобі така й дяка.
Церков-домовину
Нема кому полагодить! [1, с. 154]

Тарас Шевченко неодноразово робить акцент на сакральному числі «три», знову повертаючись до християнських канонів. Три душі, три ворони і три лірники – образи-персонажі, які коментують основні події, через їхні ролі відображається трагічна дійсність. Сюжетні лінії розгортаються на фоні трьох часових просторів – минулого, теперішнього та майбутнього. Згадуються також три основні передумови руйнування України: Переяславська угода, знищення столиці гетьмана Івана Мазепи Батурина та зруйнування Катериною II Запорізької Січі і водночас закріпачення селян. Митець надає багато топографічних відомостей, але основними також є три місця: Суботів, Батурин і Канів. Також три дні москалі розкопували льох. Зовсім не випадково автор звертається до цього числа, адже воно означає єдність Святої Трійці та символізує три світи: підземний, земний і небесний.

Число «два» теж відіграло важливу роль у поемі, оскільки в останньому розділі йдеться про народження близнят Іванів – братів-антиподів:

Сю ніч будуть в Україні
Родиться близнята.
Один буде, як той Гонта,
Катів катувати!
Другий буде... оце вже наш!
Катам помагати. [1, с. 151].

Цим протиставленням Тарас Шевченко показує сутність українців, нашу вічну проблему, негативну особливість менталітету.

У першій частині поеми автор демонструє надприродні сили, які одразу створюють містичну атмосферу. Три душі, що не можуть потрапити до раю, тому що несвідомо мали справу з москалями. Вони перетворилися на пташок і сидять на похиленому хресті старої церкви у Суботові, роздумуючи над своїми долями, наче сповідаючись. Тут Тарас Шевченко звертається до народної міфології, оскільки пташка символізує людську душу. Автор порівнює цих пташок зі снігом, тобто вони білого кольору, що свідчить про невинність і чистоту намірів. Однак можна зробити висновок, що ці незаплямовані душі стали свідками трьох вирішальних для України трагічних подій і випадково їм сприяли, тому вони вчинили страшний злочин проти рідної землі.

У другій частині є три ворони – українська, польська і московська. Вони ведуть між собою дискусію, нахваляючись і сперечаючись, щоб зрозуміти, хто

більшої шкоди завдав українцям. Ворони у віруваннях різних народів зазвичай і виступають злими та лихими створіннями, але в поемі вони відразу, не маскуючись, представляють ворожі сторони, ще більше підкреслюючи безнадійне становище України. Поляки та москалі плюндрували цю святую землю століттями, зазіхали на найкращі території, відбирали життя в найсильніших синів, знущалися над жінками й простими селянами, але й самі українці одне одному ставали ворогами, бо страх був сильнішим за єдність. Чорні ворони протиставляються білим пташкам-душам не лише кольором, а й тональністю розмови, адже перші спілкуються з насмішкою, злостиво, пихато, а другі – щиро, з жалістю, гіркотою, усвідомленням.

У третій частині втрачаються яскраво виражені ознаки містерії, адже Тарас Шевченко додає елементи бурлеску, повертаючись до земного та побутового. Одразу починає із сатиричними настроями описувати трьох лірників:

Один сліпий, другий кривий,
А третій горбатий.
Йшли в Суботов про Богдана
Мирянам співати. [1, с. 152].

Вони готові грати будь-кому, аби тільки отримати за свою роботу гроші. Це не кобзарі, яких Тарас Шевченко возвеличував через їхню високу духовність і глибокі знання, а звичайні блазні, що готові розважати навіть москалів, щоб заробити на хліб.

Завершується поема епілогом «Стоїть в селі Суботові», який також має філософсько-алегоричний підтекст. Автор засуджує Богдана Хмельницького через дружбу з москалями, називає церкву в його селі домовиною України, але вірить у відродження нашої вільної держави:

Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!.. [1, с. 154].

Отже, Тарас Шевченко у поемі-містерії «Великий льох» відобразив трагічні події, що безпосередньо вплинули на занепад української держави, гостро

висміяв проблеми нашого народу, зокрема національну зраду, внутрішні та зовнішні міжусобиці, небажання самотійно відкрито боротися й виступати за свою незалежність. Поет звернувся до незвичної форми містерії, що було відносно новим для української літератури, щоб поєднати християнські та фольклорні мотиви, драму й поезію, «високе» та «низьке», історію та філософію, романтику і реалістичність, містичність і символізм.

Література

1. Шевченко Т. Г. Кобзар. Харків: Школа, 2015. 352 с. 2. "Великий льох" Тараса Шевченка: середньовічна, барокова чи романтична містерія? / П. Білоус. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32(71), № 4(2). С. 199–203. 3. Клепець К. Тенденції розвитку жанру містерії в українській літературі: від бароко до реалізму. Волинь філологічна: текст і контекст. Українська література як художній феномен : зб. наук. пр. / упоряд. В. Г. Сірук. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. Вип. 19. С. 76–87.

ГЛОБАЛЬНИЙ ШЕВЧЕНКО: ІНДІЙСЬКЕ ЗАХОПЛЕННЯ «КАТЕРИНОЮ»

Пошивайло-Таулєр Н.

У наш час, коли Україна уже понад десять років захищає своїх людей та території від російської агресії, час масової міграції та втечі українців від війни, дедалі актуальнішим стає міжкультурне прочитання класиків та розуміння, формування глобального погляду на їхню творчість. Шевченкова муза, постать Тараса Шевченка, національного поета України, уже давно вийшла за межі лише українського культурного контексту. Його твори перекладено десятками мов, а поетичне світовідчуття часто знаходить відгук у найрізноманітніших кутках світу. У цьому контексті індійське зацікавлення поемою «Катерина» та іншими творами є яскравим прикладом глобального літературного діалогу, який у індійському контексті почався у 1950-х роках після здобуття Індією незалежності і налагодження дипломатичних стосунків з Радянським Союзом.

Шевченко як глобальний поет.

Шевченко був не лише речником, пророком, провидцем національного болю українців, поетом широких людських тем: гідності, несправедливості, кохання, рідного дому і втрати батьківщини. Його трагізм і глибина мислення є співзвучними з класичною літературою багатьох культур, у тому числі і народів, які населяють Індію та Шрі Ланку.

Поема Т.Шевченка «Катерина» зацікавила індійських читачів спочатку в англомовному перекладі, а далі перекладачів та дослідників з англійської та російської мов. В. Фурніка у книзі «Кобзар за Гімалаями» (1989) писав, що переклад Шевченкових творів на мови Індії – це не випадковість, а результат культурної взаємодії, подібності у героях традиційного епосу, усної народної творчості. Одним з таких зрозумілих образів був мандрівний кобзар, оповідач історії краю.

Так устами народного кобзаря у «Івані Підкові» Т. Шевченко тужить за козацькою славою, з жалем говорить про минувшину, коли українське козацтво розбудовувало свою демократичну державу:

Було колись добре жити
На тій Україні... А згадаймо! Може, серце
Хоч трохи спочине.

У поетичному пророцтві людських доль, а, вірніше, знедолених, Шевченко ішов і від універсальних фольклорних уявлень про героїв і героїнь, притому народність використаних поетичних засобів виявлялася у його поетичній футурології, відгомонах середньовічних міфів про сплячих до пори до часу окремих героїв або війська. [3].

Катерина – простодушна нещасна.

Поему «Катерина» надруковано в Індії через 141 рік після її створення. Вона витримала іспит часом стала активним духовним надбанням світової літератури, вчить краще розуміти добро, зло, правду і кривду.

Трагічна, найбільше обговорювана жіноча доля у Шевченка – Катерина. Вона одразу викликала любов і симпатію у індійських читачів, оповідач у поемі застерігає: «Кохайтесь чорнобриві, та не з москалями». Катерина – дівчина, яка закохується у москаля та вагітніє від нього. Її доля співзвучна і для бенгальців, і для тамільців, на мови яких було зроблено переклади. Москаль, (як і подібний образ негідника в Індії), обіцяє повернутися й одружитися з Катериною, на що вона даремно чекає. Коли її засуджують у селі та виганяють з родини, вона вирішує сама йти до Московщини, шукати коханого.

Основні мотиви кохання, материнства та зради переплітаються у долі Катерини. Тема матері у «Катерині» показана на прикладі простої селянки. Через беззастережне кохання та щирі почуття Катерина переживає гірку долю, хоча вона кохала усім серцем. Материнство Катерини не є щастям, а швидше трагедією [2].

Для індійського читача Катерина – не просто жертва соціального осуду, а трагічний образ жінки, яку спіткала доля героїні стародавніх індійських епосів. Її шлях – від зваби до самопожертви – перегукується з сюжетами «Рамаяни» і «Махабхарати», де жіноча честь і моральна відповідальність несуть сакральне значення.

Шевченко в Гімалаях: культурна дипломатія, колоніальна історія чи випадковість?

У 1980-х роках інтерес до української літератури в Індії зростає завдяки зусиллям українських дипломатів, студентських обмінів та перекладацької праці. Зацікавлення саме «Катериною» демонструє не політичний, а глибоко емоційний рівень сприйняття Шевченка в Азії. Це – діалог душ, культур і трагедій.

Універсальність жіночого образу і поетичної мови.

Індійський читач сприймає Катерину як уособлення жіночої долі – не обов'язково української. Її біль, краса, наївність і жертвність – знайомі елементи в індійській літературній традиції. Шевченко подає їх з такою поетичною силою, що текст стає зрозумілим і зворушливим навіть у перекладі.

Переклад, мистецтво та міжкультурний діалог.

Не менш важливу роль у поширенні «Катерини» в Індії відіграє і візуальне мистецтво. Ілюстрації до поеми, театральні постановки, допомагають краще зрозуміти сюжет індійському глядачу. Переклади, які супроводжуються коментарями та поясненнями, відкривають нові горизонти для розуміння Шевченкової творчості.

Література

1. Фурніка В. Кобзар за Гімалаями. Київ: Дніпро, 1989. С. 54-123. 2. Ланге А. Образ матері в «Кобзарі» Тараса Шевченка. Шевченкознавчі студії: Збірник наукових праць. Вип. 18: За матеріалами Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (10-12 березня 2014 року). КНУ імені Тараса Шевченка: ВПЦ «Київський університет». 2015. С.186-188. 3. Бугрим В. Візії державності, соборності, козацтва України у творчості та діяльності Тараса Шевченка. Шевченкознавчі студії: Збірник наукових праць. Випуск 18: За матеріалами Шевченківського міжнародного літературного конгресу, присвяченого 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка (10-12 березня 2014 року). КНУ імені Тараса Шевченка: ВПЦ «Київський університет». 2015. С.57-60.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ГІДНІСТЬ І ВОЛЯ ВСУПЕРЕЧ ЧУЖІЙ СИСТЕМІ

Радченко О.

Тарас Шевченко з'являється в українській культурі ХІХ ст. у часі посилення її поневолення та асиміляції окупаційною російською (уже з такою назвою, а не московською, що відповідає дійсності) імперією. 14 серпня 1775-го р. російська імператриця видала маніфест про ліквідацію Запорізької Січі. Маніфест називався «Об истреблении Запорожской Сечи» та починався такою заявою: «Мы восхотели через сие объявить во всей Нашей Империи к общему известию, что Сечь Запорожская в конец уже разрушена, со истреблением на будущее время и самого названия Запорожских Козаков, не меньше как оскорбление Нашего Императорского Величества». Так цариця «віддячила» козакам участь у російсько-турецькій війні 1768-1774 рр. А 14 травня того ж року окупаційна влада принесла в Україну кріпацтво, яке суперечило вільному духу козацтва. Надалі брехня і поневолення українців у чужій імперії тільки посилювалися.

Історія Кобзаря відображає співзвучність звільнення його від ярма неволі як особистості і як символу відродження суб'єктної України. У Тараса Шевченка була гідність, підкріплена родинними переказами його діда про боротьбу за українську волю. У 16 років Тарас Шевченко стає свідком повстання у Вільно, де виборювали незалежність. Пізніше Улас Самчук чітко сформулює: «Наша душа приготвлена для сприйняття лише таких суспільних форм, у яких може вільно діяти і розвиватися наша людська гідність» (Улас Самчук «Нарід чи чернь?»).

Воля – бажання і здатність людини діяти у напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні і зовнішні перешкоди. Гідність -- це усвідомлення «Я Є», «Я маю право любити, творити, мати, бути». Формування своєї гідної системи з гідних людей, за Шевченком, «в своїй хаті своя правда, і сила, і воля».

Ідея бісакральності України як волі і її заперечення чужою ворожою системою у творах Тараса Шевченка досліджена, зокрема, Оксаною Забужко. Ця письменниця пише про Тараса Шевченка: «В Європі тоді ніхто ще так не писав» («Локальна історія»), де йдеться і про зміст, і про форму – звучання творів Шевченка є сучасним і донині.

Бісакральність – це подвійна святість. У часи Кобзаря є наче дві України— 1) справжня, з історією вольності і гідності, наприклад, козацтва. Зі власною світобудовою, любов'ю, правдою «своєї хати, де своя сила і воля».

Водночас міцніє і 2) симулякрійне, штучне «утворення московської малоросії», де знецінюються і забороняються українська мова, культура, історія,

натомість їх намагаються зробити ресурсом для російсько-імперського. Де українці позбавлені права бути собою, мають стати «безмовними рабами» московитів, нижчим сортом імперської системи. Звісно, царат плекає і силою підтримує цю ілюзорну ницість «малоросії».

Тарас Шевченко у цілком постмодерному дусі висміює цю ілюзію окупантів. І посилює ідею вільної України з гідним народом, який творить власний світ з добрим майбуттям. За таку правду – «а цар же голий!» -- отримує покарання солдатчиною з заборонаю писати і малювати – а, отже, доносити українському народу правду. Цікаво, що твори Тараса Шевченка перекладені багатьма мовами світу. Бо співзвучні поневоленним народам різних імперій. Бо допомагають відновити волю, гідність, очистити душу. Шевченко висміює «генеральне мордобитіє» у поемі «Сон», зневажаючи земні імперські ієрархії, які прагнуть замінити собою небесну.

Так і у наш час на тимчасово окупованих українських землях Запоріжжя нашим дітям із дитсадка забороняють навіть згадувати українських козаків, бо бояться відродження духу гідності і волі. О.Забужко пише, що 200-річчя Тараса Шевченка мав «закріпити» Таможенний союз Путіна з Януковичем як новий «Переяслав» у Каневі: «Нищук дуже точно висловився – таке враження, ніби Шевченко повстав, не потерпів цього плану, і в результаті ми отримали Майдан – і 200-річчя Шевченка на Майдані».

Твори Шевченка мають віру і заклик до відродження України як окремої цілісності, відродження світу і волі на основі Божої ієрархії любові. У творі «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє» епіграфом є цитата з Біблії, послання від Івана, 4, 20: «хто каже, що люблю Бога, а брата свого ненавидить, брехня то».

О. Забужко пише, що тогочасна українська поневолена нація втратила усі атрибути державності, власну інфраструктуру, інституції, навіть школу і церкву. Тоді Кобзар став інституцією, комунікатором-посередником, який наче зшиває націю в єдине ціле ідеями своїх творів, де Україна – сакральна, справжня, вільна, оновлена. Шевченко і розважає: розвиває масову культуру. І виконує роль інституту національної пам'яті...

Навіть у часі історичної української темряви Тарас Шевченко несе світло правди, волі, зерно відродження власної вільної і гідної спільноти:

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —

Нехай мати усміхнеться,
 Заплакана мати.
 Благословить дітей своїх
 Твердими руками
 І діточок поцілує
 Вольними устами.
 І забудеться срамотна
 Давня година,
 І оживе добра слава,
 Слава України,
 І світ ясний, невечерній
 Тихо засіяє.
 Обніміться ж, брати мої,
 Молю вас, благаю!

Тарас Шевченко. «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє».

Література

1. Забужко О.С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. – 4-те вид. – Київ: Факт, 2009. – 146 с. – (Висока полиця). 2. Оксана Забужко про Шевченка: «В Європі тоді ніхто ще так не писав»/ Оксана Забужко про Шевченка: «В Європі тоді ніхто ще так не писав» – Локальна історія.

ШЕВЧЕНКО ДЛЯ ДІТЕЙ: ТРИ ОБРАЗИ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

Ростова-Паладій Н.

У межах проєкту «Шевченко-фест 2025» в Українській школі в Женеві було створено три авторські поетичні тексти, адресовані дітям різного віку. Мета цих віршів – зацікавити юних слухачів постаттю Тараса Шевченка, оживити історичну постать у дитячій уяві та представити його як живого, актуального героя нашого часу.

Перший текст – «Маленький Тарасик» – орієнтований на наймолодших школярів. Він розповідає про дитинство Тараса, його любов до малювання й природи, і в доступній формі формує емоційний зв'язок дитини з постаттю поета.

Другий – «Захалаявні книжечки» – звернений до дітей середнього шкільного віку. У поетичній формі представлено відому сторінку біографії Тараса Шевченка – його творчість у засланні та символічне значення «захалаявних» зошитів як образу незламності.

Третій текст – «Якби Тарас був серед нас...» – написаний для дітей 7–10 років і поєднує сучасні образи (Ютуб, блогерство, інтерв'ю) з поетичним баченням Шевченка як супергероя слова. Завершується цей вірш важливим виховним меседжем: кожен може бути «Тарасом» для України.

Ці тексти були використані на тематичних уроках у школі, викликали жвавий відгук у дітей та педагогів, доводячи, що Шевченко – не лише історична постать, а живий учитель і натхненник сучасності.

Література

1. Ростова-Паладій Н. Маленький Тарасик. 2025. 2. Ростова-Паладій Н. Захалаявні книжечки. 2025. 3. Ростова-Паладій Н. Якби Тарас був серед нас... 2025.

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ (рефлексія щодо проведення тематичних челенджів)

Філінюк В

Здобувачі освіти мають можливість успішно адаптуватися до викликів сучасного світу та досягти особистого і професійного успіху в процесі формування ключових компетентностей, які є основою реформування освіти в Україні [3]. Виконанню такого завдання в освітньому процесі сприяють інноваційні методи навчання, зокрема проходження квестів, створення колажів.

Творчість Тараса Шевченка – це поезія і живопис, світ образів і символів, пейзажів і персонажів, актуальні теми свободи, долі, кохання та боротьби, а отже, ідеальне підґрунтя для створення цікавих дидактичних завдань.

Основна ідея квесту як освітнього методу – розвиток навчально-пізнавальної активності, соціалізація та комунікація, розвиток навичок роботи в команді [1, с. 3]. Для успішного проведення навчального квесту варто поєднувати дидактичну мету, яка забезпечує освітній аспект, та ігрову, яка передбачає мотиваційний чинник [2, с. 10].

Фотоквест – це дидактична гра, у якій учасники роблять світлини за певними завданнями та намагаються найкраще передати певну тему. Такий формат спонукає до творчого мислення та уважного вивчення деталей.

Фотоколаж – це об'єднання кількох фотографій (зображень) в одну композицію за певною темою; це творчий та цікавий спосіб навчальної діяльності, що дозволяє здобувачам освіти виразити свої ідеї та емоції.

Такі види активності в закладах освіти сприяють формуванню низки компетентностей, як-от: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури.

Щоб організувати фотоквест за мотивами життя й творчості Т. Шевченка, потрібно обрати тему (річниця від дня народження), визначити локації, застосувати творчий підхід, продумати варіанти презентації результатів. Такий фотоквест спонукає уважно читати Шевченкові твори, шукати художні деталі, які можна передати у світлинах, розвиває творче мислення, популяризує творчість Кобзаря в інтерактивній формі, згуртовує здобувачів освіти.

Фотоквест до Шевченківських днів створили студенти в межах вивчення освітнього компонента «Гурткова робота з української мови» для здобувачів вищої та загальної середньої освіти. Було визначено завдання, які передбачали групову очну роботу з текстами, фактами біографії, дослідження вишитої хустки тощо, фотографування й презентацію:

1. Зробіть селфі з портретом Т. Шевченка.
2. Сфотографуйте число, що позначає вік Т. Шевченка на момент викупу з кріпацтва.
3. Викладіть із підручних засобів дату першого видання «Кобзаря» Т. Шевченка.
4. Сфотографуйте предмет, що єднає минуле, теперішнє і майбутнє, який символізує найзаповітнішу мрію Т. Шевченка-українця.
5. Зробіть фото зі збіркою Т. Шевченка.
6. Зробіть фото з предметом, яким Т. Шевченко володів не гірше, ніж пером.
7. Зробіть фото з цифрою, яка позначає кількість творів у першому виданні «Кобзаря».

8. Зробіть селфі за процесом вживання безалкогольного напою, який був улюбленим у Т. Шевченка.

9. Сфотографуйте предмет, що підпирає небо, який шукав малий Тарас у полі й заблукав.

10. Зробіть фото портрета того, хто вирішив викупити Тараса з кріпацтва (йому Кобзар присвятив одну з поем).

11. Сфотографуйте предмет, у якому можна одночасно зібрати портрети Т. Шевченка, Б. Хмельницького, Лесі Українки, І. Франка, Г. Сковороди.

12. Зробіть селфі з дівчиною, що має колір очей, як у Катерини з однойменного твору.

13. Зробіть фото з тим, що згадується в цитаті: «І од глибокої тюрми Та до високого престола – Усі ми в золоті і голі. До нас в науку! Ми навчим, Почому (...) і (...) почім!»

14. Сфотографуйте найвідомішу збірку поетичних творів Тараса Шевченка.

15. Зробіть фото улюбленої страви Кобзаря.

16. Сфотографуйте офіційну валюту України (100-гривневу купюру).

17. Зробіть фото із предметом, до якого зверталась героїня поезії Т. Шевченка «У неділю не гуляла».

18. Зробіть селфі біля монументу, присвяченого Кобзарю, у вашому населеному пункті.

В умовах дистанційного навчання запропоновано індивідуальне створення колажу з подальшим розміщенням у соціальних мережах: розмістіть на колажі зображення:

кобзи;

того, хто згаданий у «Думці» («А ... летять собі Додому ключами»);

того, що Кобзар називав Великим Лугом у поемі «Гамалія»;

предмета, з яким Т. Шевченко порівняв українське село в поемі «Княжна»; сучасної інтерпретації образу Кобзаря;

того, кого пасуть за селом, коли тринадцятий минало;

комахи, яка гуде над вишнями;

того, про кого Т. Шевченко писав в 1859 році: «Пророче наш! Моя ти доне! Твоєю думу назову»;

того, кого Кобзар згадує в останніх рядках поезії «Чигрине, Чигрине...».

Так учасники дізнавалися більше про історичну основу творів, сучасників Кобзаря, дотримувалися точності в доборі зображень.

Отже, використання тематичних челенджів в освітньому процесі – це ефективний спосіб формування ключових компетентностей здобувачів освіти. Ці методи активізують навчально-пізнавальну діяльність, сприяють розвитку соціальних навичок і творчого мислення. Особливо цінним є застосування цих методів у вивченні спадку Тараса Шевченка, адже його творчість є багатим джерелом для створення цікавих та змістовних дидактичних завдань.

Література

1. Болдовський В. В. Шустка В. М. Квест – це дуже просто. Методичний посібник по створенню квестів. Канів, 2018. 46 с. 2. Большакова І., Пристінська М., Ареф'єва В. Квести в початковій школі. К.: Вид. дім “Перше вересня”, 2016. 136 с. 3. Нова українська школа: ключові компетентності URL: <https://uied.org.ua/2020/03/323/> (дата звернення 22.03.2025).

СУЧАСНИЙ КОЦЕПТ ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ У ХХІ СТОРІЧЧІ

Шиленко Ю.

Тарас Шевченко для українців завжди був і залишається унікальною особистістю – уособленням віри, стійкості, незламності та любові до своєї Батьківщини, а для українських митців – джерелом натхнення та творчого пошуку.

Уже понад 150 років Тарас Шевченко та створені ним художні й поетичні образи фігурують у творах різних поколінь українських митців, які своїм творчим внеском сформували унікальне явище в українському культурному контексті – образотворчу шевченкіану. Мистецька шевченкіана – це не лише ретроспективна збірка творів із зображенням Тараса Шевченка та про Тараса Шевченка, це відображення глибоких трансформацій у суспільстві та мистецтві.

Процес трансформації образу Т. Г. Шевченка та художньої інтерпретації його творів у роботах художників ХХ – початку ХХІ сторіч можна поділити на такі періоди:

- початок меморизації пам'яті Тараса Шевченка на початку ХХ ст.;
- радянський період, I половина ХХ ст. – формування нової «української» ідеї в контексті радянської системи: образ Т. Шевченка у творчості художників українського соцреалізму та у творах художників періоду Другої світової війни;
- радянський період, II половина ХХ ст.: українські шістдесятники – образ

Шевченка-Поета у творах художників 70-80-х років та шевченкіана 90-х рр. і здобуття Незалежності;

- перша четверть XXI ст.: образ Шевченка у творах художників часів Майдану 2014 року та новий концепт Шевченка у мистецтві часів російсько-української війни 2022-2025 рр.

Розглянемо мистецьку шевченкіану, створену протягом 2014 - 2025 р.

Події на Майдані Незалежності у 2013-2014 роках мали значний вплив на творчість багатьох митців та українське мистецтво загалом. Через образ Тараса Шевченка поширювався курс «Геть від Москви!». Однією з особливостей шевченкіани на Майдані стала народна творчість учасників мітингів, яка включала в себе розмальовані щити, каски, плакати. Зображення Шевченка на засобах самозахисту розглядалися як своєрідний оберіг, а на плакатах із гаслами – як вираз підтримки та заклик до активних дій. Образ Тараса Шевченка був широко представлений у дуже різних формах: не тільки традиційній, канонічній, але і у сучасній, постмодерній, часто провокативній. Девіз Революції гідності «Борітеся – поборете!» – рядки із поеми «Кавказ» Тараса Шевченка, які вже понад 100 років використовуються як гасло борців поневолених народів за свою незалежність, причому не лише у пострадянських країнах.

Традиційний образ Тараса Шевченка, вдягненого в кожух, шапку, із вусами змінив урбаністичний ландшафт окремих міст через стрит-арт. Наприклад, харківська арт-група «Kailas-V» створила величезний мурал розміром близько 500 кв. м. із зображенням Тараса Шевченка на одному з будинків. У лютому 2014 року на вулиці Грушевського митець під псевдонімом Соціопат створив графіті із зображенням Кобзаря-майданівця.

Арт-проект «Шевченкіада» А. Єрмоленка – це варіант постколоніального тлумачення образу Тараса Шевченка, і входила до складу проекту «Мистецький Барбакан», основна мета якого – подолати ідилічно-ліричне уявлення про націю, створюючи новий напрям, який учасники проекту називали «люта справа».

Незалежно від того, як змінювався образ Тараса Шевченка, в усіх його візуальних відображеннях він залишається легко впізнаваним, оскільки часто митці залишали основні ознаки усталеного образу – смушеву шапку і вуса. Тарас Шевченко лишається важливою постаттю для нації, яка продовжує його деконструвати.

Деконструкція антиколоніальних культів Тараса Шевченка відображена у серії картин «Григорович» Юрія Шаповала – з шиною в період Революції гідності,

пізніше – учасника АТО, а згодом – «Вождя Українського народу» в образі східного духовного літера.

У серії «Двовзори» художник Олег Шупляк об'єднав усі національні символи, включаючи Дніпро, кручі, козака з бандурою, політ сокола та створивши образ великого сина України – Тараса Шевченка. Цей образ був використаний як логотип під час Революції Гідності, підкреслюючи його значущість у національному контексті.

У контексті російсько-української війни, що розпочалась 2022 року, художники часто відмовляються від традиційних зображень Шевченка, створюючи його образ як живого, ультрамодного та героїчного сучасника. Образ Кобзаря стає не лише історичною постаттю, але і символом новітньої боротьби за свободу та незалежність.

Шевченко першим з'явився на рекламних бордах уже після 24 лютого 2022 року. На плакатах він зображений у тактичному спорядженні із джавеліном, байрактаром та іншими видами озброєння. У контексті інформаційного спротиву важливо відзначити, що образ Тараса Шевченка не обмежується лише воєнною тематикою, а стає важливим акцентом, коли митець хоче висвітлити силу духу українців, як це зробила Катерина Лісова в арт-роботі «Бородянський рушник».

Варто відзначити ілюстраторів, які популяризують свою творчість переважно через соціальні мережі. Картини, створені художниками під час повномасштабного вторгнення, виявляють великий спектр тем та емоцій: від бойових сцен до символічних зображень, наприклад, «Байрактар» А. Делмара чи «Help Ukraine» Р. Мініна. Роботи, такі як «Шевченко і Бандера» В. Мулика чи «Шевченко. Борітеся – поборете!» О. Павлової висвітлюють не тільки військові події, але й соціокультурні аспекти, об'єднуючи ідеї двох епох – Шевченкової та сучасної.

Також існує велика кількість зображень невідомих авторів, як от: «Шевченко with Ukraine», «Шевченко з Бородянки», «Будь як Тарас», а також оновлена версія плаката В. Касіяна «Гнів Тараса» 1942 р., де замість фрази «смерть фашистським окупантам» використовується слово «рашистським».

Існують випадки, коли картини створювалися спеціально для воєнізованих підрозділів, наприклад картини «Шевченко для Державної прикордонної служби України» та «До 188-річчя Морської академії в Херсоні» О.Грехова.

Окреме місце посідають мурали та графіті, наприклад, А. Черченко

створив мурал у Києві з портретом Тараса Шевченка і цитатою з його твору, в Ірпені з'явився мурал із зображенням Шевченкової Катерини.

За період з початку повномасштабного вторгнення росії на територію України й до цього часу велика кількість полотен, створених українськими художниками на шевченківську тематику, було зібрано у цифровій колекції Національного музею Тараса Шевченка «Образотворче мистецтво війни» (<https://collection.museumshevchenko.org.ua/documents/view/30>).

Важливо зазначити, що увага світу до культури та мистецтва України зростає завдяки стійкому опору українського народу у війні з російськими окупантами. Жага до перемоги, воля, хоробрість, давня європейська історія – це саме те, що світ має знати про Україну, тому сучасні інтерпретації Тараса Шевченка є вагомим внеском у донесення світові достовірної інформації про події цієї війни,

Отже, новий концепт Шевченка у мистецтві часів російсько-української війни, що триває з 2014 року, полягає в тому, що художники відмовляються від традиційних підходів та радянських трактувань зображень Шевченка, створюючи «свого Шевченка» – живого, ультрамодного та героїчного. Твори вражають не лише естетикою, але й глибоким змістом, підкреслюючи актуальність поета в непрості часи.

Мистецтво стає формою вираження опору українського народу та засобом привернути увагу до України. Мурали, графіті та ілюстрації стають не лише декоративним елементом, а й мовою викликів та прагнень до свободи, адже художники вдаються до глибоких трансформацій образу поета.

У цій новій художній реальності Шевченко залишається не лише історичною постаттю, але стає живим символом сили, що об'єднує український народ у боротьбі за свою свободу та незалежність.

Література

1. Цифрові колекції Національного музею Тараса Шевченка – Електронні дані. – Режим доступу: <https://collection.museumshevchenko.org.ua>.
2. Бурнашов І. Ю. Виставочна художня панорама 2014 року : оглядова довідка за матеріалами преси, неопублікованими документами та Інтернету [Електронний ресурс] // І. Ю. Бурнашов / ДЗК. – 2015, Випуск 2/5. – 28 с. – Електронні дані. – Режим доступу: с. https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Ogliad_hud_vistavok/2015/2015_vyst15.pdf.
3. Щокань Г. Революція Гідності в мистецтві: які твори можуть залишитись “у вічності” і про що вони розповідатимуть. [Електронний ресурс] / УП. Життя. – Електронні дані. – Режим доступу: URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/02/20/252941/>
4. Шевченко та Майдан: 5 появ митця на революції. [Електронний ресурс] – Електронні дані. – Режим доступу: URL:

<https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1438> – Назва з екрану. (дата звернення: 1.12.2023).

5. Андрухович Т. Шевченко на барикадах, або Як Кобзар став одним із майданівців [Електронний ресурс] – Електронні дані. – Режим доступу: <https://naszwybir.pl/54279-2/> . – Назва з екрану.

6. Проскурня брав щити в оренду, платив непогані гроші”: чому митець Анатолій Слоїко спонтанно віддав музею серію робіт [Електронний ресурс] – Електронні дані. – Режим доступу: <https://maidanmuseum.org/uk/node/1045> – Назва з екрану.

7. Мистецький Барбакан. Трикутник дев’яносто два . Антологія. – Київ : Люта справа, 2015. – 320 с.

8. Базів Л. Той, що піднімає прапор. Україна в полотнах Ройтбурда: [Веб-сайт]. [Електронний ресурс]. – [Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3294486-toj-so-pidnimaie-prapor-ukraina-v-polotnah-rojtburda.html> . – Назва з екрану.

9. Федорів І. Шевченко мобілізує. Як Кобзар веде у бій під час революцій і воєн [Електронний ресурс] / І. Федорів. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.chesno.org/post/5539/> . – Назва з екрану.

10. Щербина С.. «Вдивляється Тарас у душу України...»: шевченківська тематика у картинах-двозорах Олега Шупляка. Українська мова і література в школах України. – 2014. – № 5. – С. 35-45.

11. Майже два десятки картин на шевченківську тематику написав художник із Тернопільщини. Суспільне. URL: <https://www.google.com/amp/s/suspilne.media/amp/111981-majze-dva-desatki-kartin-na-sevcenkivsku-tematiku-napisav-hudoznik-iz-ternopilsini/> (дата звернення: 1.12.2023).

12. Юр М. Шевченкіана як художня інтенція у сучасному візуальному мистецтві України / Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки : Мистецькі обрії 2014 : зб. наук. праць. Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України ; Наук. керівник теми і голов. наук. ред. І. Д. Безгін ; Редкол. : А. В. Чебикін, І. Д. Безгін, А. О. Пучков та ін. – Київ: Фенікс, 2014. – № 6 (17). – С. 50-56.

13. Тищенко Р. Інтерпретація виставки «Квантовий стрибок Шевченка» філософами та культурологами [Електронний ресурс] / Р. Тищенко. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29817559.html> . – Назва з екрану.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО — АРХІТЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНОЇ НАЦІЇ

Пятківський Р.

Сьогодні, коли Україна знову постала перед екзистенційними викликами національного буття, постать Тараса Шевченка набуває нового звучання. Його слово і бачення перестають бути лише поетичним звертанням – у ньому знаходимо концептуальну основу модерного українського націєтворення, яке гартується у боротьбі за власне існування. Шевченко не просто мріяв про вільну Україну – він проектував її, мислив як філософ і діяв як архітектор національного простору, подаючи його ескізи у різноманітних мистецьких формах і символах.

Метою виступу є показати Тараса Шевченка не лише як пророка чи поета, а саме як архітектора української модерної нації – творця концептуального проекту, в якому поєднані елементи культури, політики, духовності та історичної

пам'яті. Говорячи про Шевченка як «архітектора модерної нації», ми не просто вживаємо яскраву метафору, а прагнемо підкреслити філософську й зрілу громадянську позицію мислителя, яка незмінно формує для українства каркас їхнього національного буття.

Архітектор працює з простором, матеріалом і часом. Шевченко у своїй творчості творить національний простір – не тільки культурний, але й ментальний, політичний, духовний. Він, як справжній архітектор, бачить ґрунт (історичні умови), сусідів (соціальне й політичне оточення), стиль епохи – і проєктує українську націю, яка хоч іще не існує в політичному сенсі, але вже відчувається у зростаючому бажанні народу до самостійного життя, адже «у своїй хаті – своя сила й правда, і сила, і воля».

Шевченко демонструє не лише інтуїцію, а структуровану візію. Його заклик до боротьби, до любові, до правди – це не емоційна рефлексія, а унікальна форма національного креслення, яка зображає підмурки майбутньої національної держави, в якій український світ отримає найкращі умови для існування і прояву свого духу.

Шевченко береться за реалізацію проєкту модерної нації, адже йому стає тісно у світоглядних засадах народу-етносу, який тішиться лише своєю культурою, минувшиною і природою. Він мріє про націю, яка спробує пробитися крізь імперський бетон, шукатиме політичного вираження, діятиме мужньо і раціонально, свідомо творячи суспільний договір. Це спільнота, яку об'єднує не тільки простір, кров чи земляцтво, а бажання «обійнятися» і бути разом.

Як ідеолог модерної нації, Шевченко у своїх творах:

- формує громадянську ідентичність (для нього українці вже не «малороси», а предвісники повноцінного українського громадянина);
- закликає до активного плебісциту бути свідомим народом (в дусі майбутніх ідей Ернеста Ренана);
- відкидає імперські моделі залежності України;
- творить «міф України» – як простору гідності, свободи, рівності, землі вільних людей, в якій панує Закон і Божа Правда;
- ставить у центр людину як суб'єкта дії, а не об'єкта історії.

У творах «Заповіт», «І мертвим, і живим...» та інших він поєднує етичне, політичне й екзистенційне у проєкті «спільної хати», де українці – не маса, а народ, здатний на солідарність і побут гідного життя.

Шевченко – це водночас романтик і раціоналіст, реаліст і візіонер, мислитель і архітектор національної волі. У ньому співіснують:

- образотворча уява митця (у стилі Леонардо да Вінчі);
- рефлексія громадянина модерного типу;
- здатність бачити і водночас збуджувати майбутнє.

Шевченко виступає тим, хто **будить**, хто **тверезо мислить** і **передбачає**. Він розуміє: українці дуже часто затуркані неволею, зневірені, змучені – і навіть не наважуються сподіватися. А він спонукає їх до іншого – **до нації як спільної «своєї хати»**.

Як архітектор чи скульптор, він намагається прибрати зайве з народної брили, аби витворити образ модерної нації. Як романтик – користується емоціями, образами, міфом. Як модерний мислитель – звертається до глузду, до розуму серця. У Шевченка знаходимо **містичний мікс стилів**: і ренесанс, і романтизм, і модерн, і постмодерн. У його слові – міць, любов, іронія, образи, натхнення. Але найголовніше – **бажання боротися і любити Україну**.

Невипадково ідеї Шевченка запліднюють цілі покоління: від Франка й Міхновського до Донцова й Липинського, від Шлемкевича й Горської до новітніх захисників України. Його нащадки і беруться за справу оюудов Української Держави.

Важливо, що творчість Шевченка володіє надзвичайним потенціалом національно-патріотичного виховання громадян. **«Український Леонардо да Вінчі»** дав педагогам безліч способів хвилювати, зворушувати, пробуджувати молоді покоління, а тому можна багато чого досягнути, пропонуючи вихованцям не лише заучувати вірші поета, а **реставрувати і будувати Україну за образами, ідеями і символами видатного Митця**.

Таким чином, Тарас Шевченко – не просто постать історії чи об'єкт для шкільного вивчення. «Кобзар» Шевченка – це архітектурний маніфест нації. Його мрія – це не утопія, а план-схема. Його слово – це запалений смолоскип над шляхом українського майбутнього.

Шевченко як мислитель-«архітектор» залишив українцям креслення самодостатньої нації. І наше завдання – не руйнувати ці плани, не редукувати їх до цитат, а творчо втілювати мудрий заповіт Пророка і бути готовими захищати «свою хату», в якій тільки і може почуватися живою українська душа.

**Освітня референтура Світової федерації українських жіночих організацій
Асоціація “Українки Швейцарії”
Українська школа в Женеві**

**ПРОГРАМА
I Міжнародного круглого столу
“МІЙ І НАШ ШЕВЧЕНКО”**

23 березня 2025 року, Женева (Швейцарія)

Формат онлайн:

<https://us02web.zoom.us/j/8769739815?pwd=TmFCZk13ODVVM1ZhM2h0NUNRVHdtUT09>

Робоча мова – українська.

Модератор – Олена Варенікова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова ХНПУ імені Г.С.Сковороди, учитель Української школи в Женеві.

10.00 – 10.10 Вступне слово

Наталія Пошивайло-Таулер, голова Освітньої референтури Світової федерації українських жіночих організацій;

Катерина Дашевська, заступниця голови асоціації “Українки Швейцарії”.

10.10 – 13.00 виступи учасників

Критичний аналіз спроби змінити датування Шевченкового вірша “Ну що б, здавалося, слова...”

Олександр Боронь, заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Глобальний Шевченко – індійське захоплення “Катериною”

Наталія Пошивайло-Таулер, українська суботня школа імені Лесі Українки (Австралія)

Монументальна Шевченкіана: роль і значення пам’ятників Шевченку закордоном

Руслан Теліпський, Товариство дослідження монументальної спадщини
Кобзаря “Братія” (Луцьк)

**Сучасний концепт Шевченка в контексті боротьби за незалежність
України у ХХІ сторіччі**

Юлія Шиленко, головна зберігачка фондів Національного музею Тараса
Шевченка (Україна)

Рецепція творчості Тараса Шевченка в поезії воїнів

Ірина Зелененька, Вінницький державний педагогічний університет імені
М.Коцюбинського (Україна)

Шевченко, архетипи України і сучасність

Галина Дичковська, Івано-Франківськ (Україна)

Тема помсти в поезіях Тараса Шевченка

Олесь Ільченко, Українська школа в Женеві (Швейцарія)

Тарас Шевченко: свобода і творчість всупереч системі

Ольга Радченко, Українська школа в Женеві (Швейцарія)

**Творчість Т.Шевченка в рецепції авторів збірника “Шевченко та його
доба” (1925, 1926)**

Олена Варенікова, Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди (Україна), Українська школа в Женеві (Швейцарія)

Відображення мотивів творчості Тараса Шевченка в поезії Івана Франка

Містота Анастасія, Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського (Україна)

Тарас Шевченко у шкільному просторі: наш досвід і знахідки

Ольга Туніка, українська школа “Мрія” (Швейцарія)

**Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрость би була своя”, або
особливості дидактики Шевченкіани в українській діаспорянській школі**

Галина Барляк, Центр вивчення та плекання української мови “Зернятко”
(Італія)

Велич Тараса Шевченка єднає світ крізь віки

Ольга Гресько, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

«Між коханням та зрадою»

Лисун Юлія, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Творчість Тараса Шевченка як засіб формування ключових компетентностей здобувачів освіти (рефлексія щодо проведення тематичних челенджів))

Валентина Філінюк, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

Літературний проєкт «Дітям про Шевченка мовою поезії»

Наташа Ростова-Паладій, Українська школа в Женеві (Швейцарія)

«Без золота, без каменю»: пролегомени до Шевченкіани XXI століття

Настенко Вікторія, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Тарас Шевченко – розширення горизонтів творчості

Анна Куриленко, Черкаська ДШМ ім.Валентина Талаха (Україна)

Геосимволіка України у творчості Тараса Шевченка

Мирослава Влах, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія (Україна),

Марія Хоминець, завідувач навчальної лабораторії Атласного і тематичного картографування (Україна)

Містерійність поеми Тараса Шевченка «Великий Лях»

Олена Михайловська, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Україна)

Тарас Шевченко - архітектор української модерної нації

Роман Пятківський, Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна)

Відеозапис I Міжнародного круглого столу «Мій і наш Шевченко»

Частина 1

<https://youtu.be/Gy7DA3OcNDk>

Частина 2

<https://www.youtube.com/watch?v=xSl8ysd-3do>

Частина 3

<https://www.youtube.com/watch?v=ODYaignzSy0&pp=0gcJCb4JAYcqIYzv>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Варенікова Олена – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова ХНПУ імені Г.С.Сковороди, учитель української мови Української школи в Женеві (Швейцарія).

Влах Мирослава – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія ЛНУ імені Івана Франка.

Хоминець Марія – завідувач навчальної лабораторії “Атласного і тематичного картографування” ЛНУ ім. Івана Франка.

Ільченко Олес – учитель української літератури Української школи в Женеві (Швейцарія).

Куриленко Анна – викладачка вищої категорії Черкаської ДШМ імені Валентина Талаха Черкаського фахового музичного коледжу імені С.С. Гулака-Артемівського.

Мамчур Ольга – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна).

Ірина Ванда – магістр географії, членкиня Українського географічного товариства.

Михайловська Олена – студентка групи Філ-32у спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та література) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (науковий керівник: **Павлішена Л. В.**, кандидат філологічних наук, доцент).

Пошивайло-Таулєр Наталія – очільниця освітньої референтури СФУЖО.

Радченко Ольга – учитель української культури Української школи в Женеві, PhD з етики.

Ростова-Паладій Наталі – поетеса, волонтерка, мама учениці Української школи в Женеві.

Філінюк Валентина – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Україна).

Шиленко Юлія – головний зберігач Національного музею Тараса Шевченка (м. Київ).

Пятківський Роман – кандидат філософських наук, доцент ВСП «Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (Україна).

**Мій і наш Шевченко: збірник матеріалів
І Міжнародного круглого столу, що відбувся 23
березня 2025 року онлайн.**

Комп'ютерна верстка – Варенікова О.

Відповідальний за випуск – Варенікова О.

Електронне видання